

*Відгук обрешано
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.074
Людмила Хоружій (Л.Л. Хоружіа)
22.07.2024р.*

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.074 у Київському столичному
університеті імені Бориса Грінченка
докторові педагогічних наук, професорові,
завідувачці кафедри освітології та психолого-
педагогічних наук Факультету педагогічної
освіти

Людмилі ХОРУЖІЙ

ВІДГУК

**офіційного опонента Бодрової Тетяни Олександрівни,
кандидата педагогічних наук, доцента, професора кафедри хорového
диригування та теорії і методики музичної освіти Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
на дисертаційну роботу Зайвої Марії Сергіївни «Розвиток творчого
потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі
методичної підготовки»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011
Освітні, педагогічні науки з галузі 01 Освіта/Педагогіка**

**1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
планами, програмами, темами**

Перед мистецькою освітою середини ХХІ століття постає завдання відповідати потребам і запитам сучасного глобалізованого суспільства, виконуючи провідну роль у підготовці молодого покоління до життя. У зв'язку з цим головною метою сучасних освітніх процесів є формування особистості, підготовленої до створення та використання інновацій, здатної знаходити продуктивні рішення складних нестандартних проблем у сфері музичного мистецтва та мистецької педагогіки.

У той же час, подальша розбудова вищої освіти у відповідності до європейських демократичних засад вимагає переосмислення усталених шляхів функціонування змістових та процесуальних сторін фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів, ретельного добору адекватних сучасним реаліям навчальних методик і технологій з метою розвитку та реалізації творчих можливостей студентів як вагомого чинника їх професіоналізму.

Із цих позицій розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі методичної підготовки вбачається особливо

актуальним як запорука їх успішного фахового навчання та подальшої професійної діяльності, як міцне підґрунтя особистого зростання та самовдосконалення.

Складність означеної проблеми підсилюється низкою існуючих суперечностей між:

- суспільною потребою у творчих педагогах, здатних до впровадження інновацій та недостатньою увагою педагогічної теорії й практики до розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва;

- вимогами до формування фахових компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва та традиційними методами їх формування;

- необхідністю розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів-музикантів у методичній підготовці та розробкою ефективних організаційно-педагогічних умов реалізації цього процесу у закладах вищої освіти.

Актуальність дисертації підтверджується тим, що її виконано в межах комплексної науково-дослідної теми Кафедри музикознавства та музичної освіти Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» на період 2016 – 2025 р.р.

Таким чином, дисертаційне дослідження Марії Зайвої, у якому запропоновано авторську концепцію вирішення проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва та розроблено шляхи її реалізації, вбачається вельми актуальною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна

Обґрунтованість наукових положень, висновків і результатів наукового пошуку Марії Зайвої підтверджується теоретико-методологічною базою здійсненого дослідження, оперуванням засадничими положеннями загальної та мистецької педагогіки, а також опануванням достатньо великої кількості джерел з психології, педагогіки, а також літератури з проблем педагогічної та музичної творчості.

Достовірність та результативність здійсненого наукового пошуку забезпечується гармонічністю системно-інтегративних зв'язків між теоретичними положеннями та практичними результатами дослідження, природною логікою розгортання експериментальної роботи у трьох ЗВО України, відповідністю висновків поставленим в роботі завданням. Ознакою наукової достовірності здійсненого дослідження є метод математичної статистики, результатом застосування якого стала кількісно-якісна інтерпретація експериментальних даних.

Науковий апарат та основні положення дисертації є виваженими і коректно сформульованими. Підтвердженням цілісності й системності здійсненого дослідження є низка чинників. Так, у роботі ґрунтовно презентовано теоретичні положення про такі категорії як розвиток, потенціал, творчість, творчий потенціал; представлено систему методологічних підходів до розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів-музикантів, коректно окреслено принципи, на яких ґрунтується досліджуваний розвиток, а також розроблено комплекс продуктивних форм та ефективних методів практичної роботи, що забезпечують функціональні основи оперативної творчої взаємодії учасників мистецько-освітнього процесу. Важливо відзначити взаємозалежність складових категоріального апарату дослідження, а також взаємозв'язок змісту дослідної роботи та застосованого методичного інструментарію.

Вважаємо, що наукова новизна роботи є беззаперечною, оскільки засвідчується уперше здійсненим цілісним дослідженням розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі методичної підготовки, детальним розкриттям розроблених чинників досліджуваних феноменів та достовірністю результатів експериментальної роботи.

До того ж, наукова новизна дослідження підтверджується:

- визначенням (*вперше*) поняття «розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва» як неперервного динамічного процесу якісних змін, спрямованого на розкриття творчих здібностей, сутнісних сил, мотиваційних ресурсів, що уможлиблюють становлення

вчителя креативного типу, здатного до успішної професійної діяльності у сфері музичного мистецтва;

- обґрунтуванням організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога-музиканта, що забезпечують гармонізацію зовнішніх та внутрішніх чинників творчих дій у процесі методичної підготовки;

- розробкою інноваційних принципів розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва (холістичності, імерсивності, нелінійності та кордомедійності), що сприяють успішності та продуктивності навчання фаховій методиці;

- виокремленням структурних компонентів досліджуваного феномена та етапів його розвитку, визначенням критеріального апарату дослідження тощо.

Дисертантом *уточнено* сутність провідних категорій здійсненого дослідження («Творчий потенціал майбутнього вчителя музичного мистецтва», «Методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва») та встановлено, що дані феномени є засадничими у підготовці фахівців мистецько-освітнього профілю, оскільки їх оптимізація відповідає стратегічним задачам розвитку сучасної мистецької освіти.

Подальшого розвитку у роботі набули цікаві методичні практики, інноваційні форми та методи активного творчого розвитку студентів, що у своїй сукупності складають комплекс форм, методів і засобів музичної роботи, спрямованої на розвиток творчого потенціалу студентів.

Важливим чинником системності й цілісності роботи є чітка відповідність та взаємоузгодженість запропонованих організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу та інструментальних засобів їх реалізації. Таким чином, можна засвідчити, що дисертантом створено певну функціонально-технологічну платформу методичної підготовки, спрямованої на розвиток творчого потенціалу студента.

3. Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертація Марії Зайвої має усталену структуру й складається з анотацій українською та англійською мовами, списку публікацій, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальна кількість сторінок - 291 с., основна частина - 202 с.

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми та проблеми наукового пошуку, коректно визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження; представлено теоретико-методологічну основу дослідження, окреслено комплекс теоретичних та емпіричних методів для розв'язання поставлених завдань; представлено наукову новизну й визначено практичне значення дослідження; відображено інформацію про апробацію й впровадження результатів експериментальної роботи; вказано 15 публікацій автора (4 праці у провідних фахових виданнях України, 11 праць апробаційного характеру). Чимала кількість публікацій та виступів авторки на конференціях різного рівня засвідчує систематичність і ґрунтовність здійсненої нею науково-експериментальної роботи, інтенсивність наукового пошуку, здатність до популяризації у науковому середовищі прогресивних мистецько-освітніх ідей та моделей їх утілення. Про широкий науковий і мистецький світогляд дисертантки, її здатність охопити достатньо велике поле інформації та застосувати для вирішення задач дослідної роботи свідчить список використаних джерел (365 найменувань), серед яких 106 є зарубіжними виданнями.

Основна частина роботи має три розділи, змістове наповнення яких відповідає поставленим завданням та реалізує мету дослідження, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у методичній підготовці.

У *першому розділі* роботи на основі ґрунтовного аналізу наукових джерел висвітлено основні поняття і категорії дослідження (розвиток, творчість, потенціал, творчий потенціал, методична підготовка), визначено такі детермінанти мистецько-освітньої діяльності майбутнього педагога-музиканта

як інноватика, професійні і фахові компетентності, творче мислення, креативна самореалізація, самовдосконалення тощо.

Ми цілком погоджуємося із запропонованим авторкою визначенням поняття «розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва» як неперервного динамічного процесу якісних змін, спрямованого на розкриття творчих здібностей, сутнісних сил, мотиваційних ресурсів, які за умови креативної самореалізації, рефлексії та постійного вдосконалення, уможливають становлення вчителя креативного типу, здатного до успішної професійної діяльності у сфері музичного мистецтва». Було зроблено наукове узагальнення про творчий потенціал як системну особистісну якість та її властивості (можливість у повній мірі впливати на процес життєтворчості педагога, бути ядром його креативних дій тощо).

Авторкою виокремлено і обґрунтовано компоненти творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-гносеологічний, діяльнісно-інноваційний, рефлексійно-прогностичний), що охоплюють цілісний процес творчих дій студентів від спонукальних аспектів до рефлексивних висновків.

Дисертанткою розроблено комплекс методологічних підходів (системний, аксіологічний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний, емерджентний), що стало науковою платформою для різнобічного охоплення змісту і перебігу мистецько-освітніх процесів методичного спрямування у контексті розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога-музиканта.

Вагомими внеском дисертантки у теорію і практику мистецької освіти є обґрунтовані та оформлені у певне організаційно-педагогічне утворення інноваційні принципи розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва (холістичності, імерсивності, нелінійності та кордомедійності). Важливо зазначити, що врахування даних принципів в організації фахового навчання на інноваційній основі сприяло оновленню змісту методичної підготовки та підвищенню її продуктивності не тільки з позицій мотивації фахових дій, але й у виборі належних інструментальних засобів методичної роботи на засадах креативності.

У *другому розділі* ґрунтовно розглянуто другу, не менш вагому для даного дослідження категорію «методична підготовка» у широкому мистецько-освітньому контексті. Цей феномен тлумачиться авторкою як: а) ключовий чинник розвитку творчого потенціалу майбутнього педагога-музиканта; б) цілеспрямований системний процес, спрямований на розвиток методичної компетентності, що уможливило здатність свідомо поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями у виконавстві, музикознавстві та музичній освіті.

Важливо відмітити, що у роботі визначено специфіку даної підготовки крізь призму фахового навчання студентів мистецьких спеціальностей у закладах вищої освіти із рахування вимог освітньо-професійних програм зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Серед провідних особливостей методичної підготовки можна виокремити такі вагомі як: інтеграція теоретичних знань і практичних навичок, опанування сучасних технологій, врахування негативних соціальних умов навчання (пандемія, воєнний стан) тощо. Авторкою доведено продуктивність методичних дій студентів із застосуванням таких технологій як особистісно зорієнтовані, інформаційно-комунікаційні, мас-медіа, дистанційні, імітаційні, проблемно-евристичні, арт-терапевтичні, інтегративні, інтерактивні, проєктного навчання.

З метою проведення констатувального експерименту авторкою було здійснено діагностику стану розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у методичній підготовці. Ця процедура включала розробку відповідного діагностичного інструментарію, застосування якого забезпечило успішність діагностичних дій. а саме: визначено й описано критерії (спонукально-аксіологічний, знаннєво-пізнавальний, праксеологічно-творчий, рефлексійно-аналітичний) та показники; визначено та схарактеризовано етапи розвитку творчого потенціалу (інспірації, експериментування, креативної самореалізації, рефлексії та вдосконалення); виокремлено та обґрунтовано рівні розвитку творчого потенціалу (креативний, адаптивний, репродуктивний)..

Вагомими науковим здобутком авторки є обґрунтування організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя

музичного мистецтва у методичній підготовці. А це: створення стимулювального освітнього середовища розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва; індивідуалізація розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у методичній підготовці; інтеграція традиційних та інноваційних методів та засобів у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва; рефлексія та зворотний зв'язок. Дисертантом доведено, що гармонізація вищезазначених умов з усім ходом експериментальної роботи мала позитивний вплив на ефективність навчально-методичних дій студентів, сприяла створенню єдиного креативного поля для продуктивних взаємин учасників мистецько-педагогічного процесу.

У третьому розділі на схвалення заслуговує висвітлення ходу та результатів формувального експерименту. Чотирьох-етапність його проведення засвідчує ретельну організацію і чітку послідовність методичних дій учасників педагогічного процесу, увагу до конструктивних деталей у кожній ланці проведеної роботи.

Для розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів-музикантів у відповідності до трьох рівнів (креативного, адаптивного, репродуктивного) було застосовано комплекс інноваційних методів, технологій, прийомів і форм роботи, психодіагностичних методик, цілісну систему розвивальних вправ і завдань.

Серед найбільш ефективних методів формувальної роботи можна виокремити наступні: SWOT-аналіз, коучинг, відкритого діалогу, ведення рефлексивного журналу, портфоліо, метод використання мультимедійних платформ. Продуктивними формами розвитку творчого потенціалу студентів виявилися: творча майстерня, груповий та індивідуальний проєкт, активна педагогічна гра, творчий експеримент, музичний конкурс, фестиваль, інтерактивна лекція тощо.

Отримані результати засвідчили позитивну динаміку зростання рівнів розвитку творчого потенціалу студентів експериментальної групи порівняно з контрольною, що доводить ефективність розробленого автором науково-методичного супроводу. Таким чином, весь хід дослідницької роботи, а також

результати математично-статистичної обробки даних засвідчили ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі методичної підготовки та доцільність її впровадження у процес фахового навчання студентів мистецького профілю у закладах вищої освіти.

Висновки, розроблені дисертантом, стали логічним завершенням проведеної експериментальної роботи та підтвердженням її продуктивності. Уміщений у додатках дисертації емпіричний матеріал для організації творчої діяльності, різноманітний і цікавий, також заслуговує на позитивну оцінку.

4. Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

Вважаємо, що матеріали дисертаційної роботи (теоретичні положення, емпірична інформація та практичний доробок) є цінним доробком автора у сфері мистецької освіти. Так, у дисертації зайшли висвітлення матеріали щодо розробки змістового модулю навчальної дисципліни «Методика загальної мистецької освіти» ОПП зі спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» з прикладами цікавих методичних матеріалів (ділова гра «Музичний цифровий квест», сторітелінг «Музична історія», коучинг «Розвиток творчого потенціалу за допомогою музичного мистецтва» тощо). Вищезазначений доробок може бути використано у розробці навчальних програм, методичних рекомендацій, навчальних і методичних посібників з проблем художньо-педагогічної творчості, студентами на виробничій педагогічній практиці, а також для оновлення змісту навчальних дисциплін з методичної підготовки педагогів-музикантів у закладах вищої освіти.

5. Практична цінність результатів дослідження

Практична цінність проведеного дослідження є достатньо високою, адже ґрунтується на вимогах ОПП спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)», у якій педагогічна та музична творчість є пріоритетною і перспективною складовою.

У роботі запропоновано інноваційні методи музично-творчої роботи, а також низку тематично цікавих методичних розробок у різноманітних формах

навчально-професійної діяльності студентів (ділова гра, сторітелінг, коучинг, музично-творчий проєкт, воркшоп, конкурс, тренінг тощо). Важливо, що теоретичні висновки та застосований у дослідженні методичний інструментарій рекомендовано до використання у викладанні навчальних дисциплін з методики загальної музичної освіти у ЗВО, а також у системі підвищення кваліфікації викладачів вищої школи.

Слід зазначити, що експериментальну роботу з розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів-музикантів було успішно здійснено у трьох закладах вищої освіти, про що свідчать представлені відповідні довідки. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова; Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету та Гуманітарного факультету Мукачівського державного університету.

6. Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи наукові здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне висловити деякі дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи.

1. Зважаючи на те, що у дослідженні дієвим інструментом розвитку творчого потенціалу учителя визначено сучасні комунікаційні технології та навчальні медіаресурси, слухним було б, на нашу думку, до комплексу запропонованих методологічних підходів ввести такий, який би окреслював мистецько-освітні орієнтири у складному потоці інтернет-інформації та засвідчував продуктивний розвиток даного інноваційного вектору фахового навчання.

2. У дисертації на стор. 106 (висновки до 1 розділу) вказано, що «творчий потенціал майбутнього вчителя музичного мистецтва....сприяє всебічному розвитку творчих здібностей учнів». Однак, у роботі опис взаємодії студентів з учнями та аналіз результатів такої взаємодії не набув належного висвітлення. Можливо, варто було б у третьому розділі дослідження засвідчити результати здійсненої експериментальної роботи крізь призму спільної творчої

діяльності студентів та учнів у процесі педагогічної практики, так як цей вид фахового навчання є важливою складовою методичної підготовки майбутніх учителів.

3. У роботі розроблено достатньо презентабельний, логічно побудований комплекс таблиць і рисунків, що відображають хід та результати експериментальної роботи. У той же час, дані зі сформованості рівнів розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів-музикантів стали б ще більш наочними, якби вказані у таблицях відсоткові значення від загальної кількості осіб у контрольних або експериментальних групах одночасно підтверджувались цифровою фіксацією реального числа осіб-респондентів по кожному з рівнів.

4. З метою уточнення понятійного апарату дослідження не зайвим було б, на нашу думку, розкрити потенційні можливості та надати функціональну характеристику активно уживаним у роботі поняттям «методика» і «технологія» (наприклад, «Методика діагностики спрямованості навчальної мотивації», с. 140; інтерактивна технологія, с. 160; цифрова технологія в музичній інформатиці, с. 162). Адже для планування бажаного продуктивного результату в експериментальній роботі важливо знати який саме вид педагогічного інструментарію – методика чи технологію - слід застосовувати у тій або іншій навчальній ситуації.

7. Загальний висновок

Однак, надані зауваження й побажання не впливають на в цілому високу оцінку виконаного дослідження. Враховуючи його актуальність, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, теоретичну та практичну значущість, вважаємо, що дисертація Марії Зайвої на тему: «Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі методичної підготовки» є цілісним, завершеним, самостійним дослідженням. Дана робота за своїм науково-теоретичним рівнем, аргументованістю теоретичних положень, висновків та практичним значенням відповідає чинним вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України від 31.05.2019 р. №759) і Постанови Кабінету Міністрів

України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р.), а її авторка Зайва Марія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри хорового диригування
та теорії і методики музичної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

